

SESTRY Z OSVIENČIMU

SKUTOČNÝ PRÍBEH

MOTÝL



ROXANE VAN IPEREN

SESTRY
Z OSVIENČIMU

SESTRY Z OSVIENČIMU

Skutočný príbeh boja
dvoch židovských sestier proti nacistom

ROXANE VAN IPEREN



VYDAVATELSTVO MOTÝL

THE SISTERS OF AUSCHWITZ

Copyright © 2018 by Lebowski Publishers, an imprint of Overamstel Uitgevers BV
English translation published in Great Britain in 2019 by Seven Dials, an imprint
of The Orion Publishing Group Ltd, London, UK

All rights reserved.

Translation © Barbora Andrežalová 2020

Design © Motýľ design 2020

Cover photo © Ildiko Neer/Trevillion Images

Slovak edition © Vydavateľstvo Motýľ 2020

ISBN: 978-80-8164-230-2

ROXANE VAN IPEREN je oceňovaná spisovateľka a žurnalistka. Jej cit pre beletriu a usilovný výskum vyústili do neveriteľne podmanivého príbehu o odvahe, zrade a ľudskej nezlomnosti. *Sestry z Osvienčimu* sú naozaj nezabudnuteľnou knihou, ktorá v roku 2019 vyhrala cenu holandského ženského časopisu *Opzij* za literatúru.

OBSAH

Predhovor	13
-----------	----

PRVÁ ČASŤ: VOJNA

1 Bitka na Nieuwmarkte	17
2 Hnedý mor	29
3 Štrajk! Štrajk! Štrajk!	37
4 Deti vojny	46
5 Domová prehliadka	55
6 Os odporu	61
7 Liečba hladom	68
8 Uväznenie	78
9 Na úteku	85
10 Prvý vlak	95
11 Bergen aan Zee	100
12 Hubový rezeň	106
13 Sestry Jansenové	112

DRUHÁ ČASŤ: VYSOKÉ HNIEZDO

1 Vila v lese	125
2 Slobodný umelec	135
3 Susedia	142
4 Masky	153

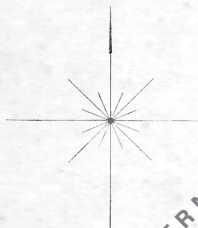
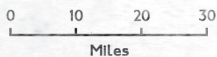
5	Spojenci	158
6	Nevítané návštevy	177
7	Sokol	185
8	Jesenná pieseň	192
9	Čínska váza	200
10	Gul'ka	214
11	Westerbork	225
12	Posledný vlak	235
13	Únos	244

TRETIA ČASŤ: PREŽITIE

1	Cesta na Východ	253
2	Poznáte muža s mušľami?	268
3	Lienina fialka	272
4	Marseillaisa	283
5	„Hviezdny“ tábor	293
6	Búrka	301
7	Oslava	309
8	Mesto mŕtvych	315
9	Posledná cesta	320
	Epilóg	333
	Po Vysokom hniezde	340
	Poďakovanie	349
	Použité zdroje	351



MAPY



SEVERNÉ MORE

Westerbork

Bergen

Amsterdam

Zuiderzee

Naarden

Vysoké
hniezdo
Hilversum

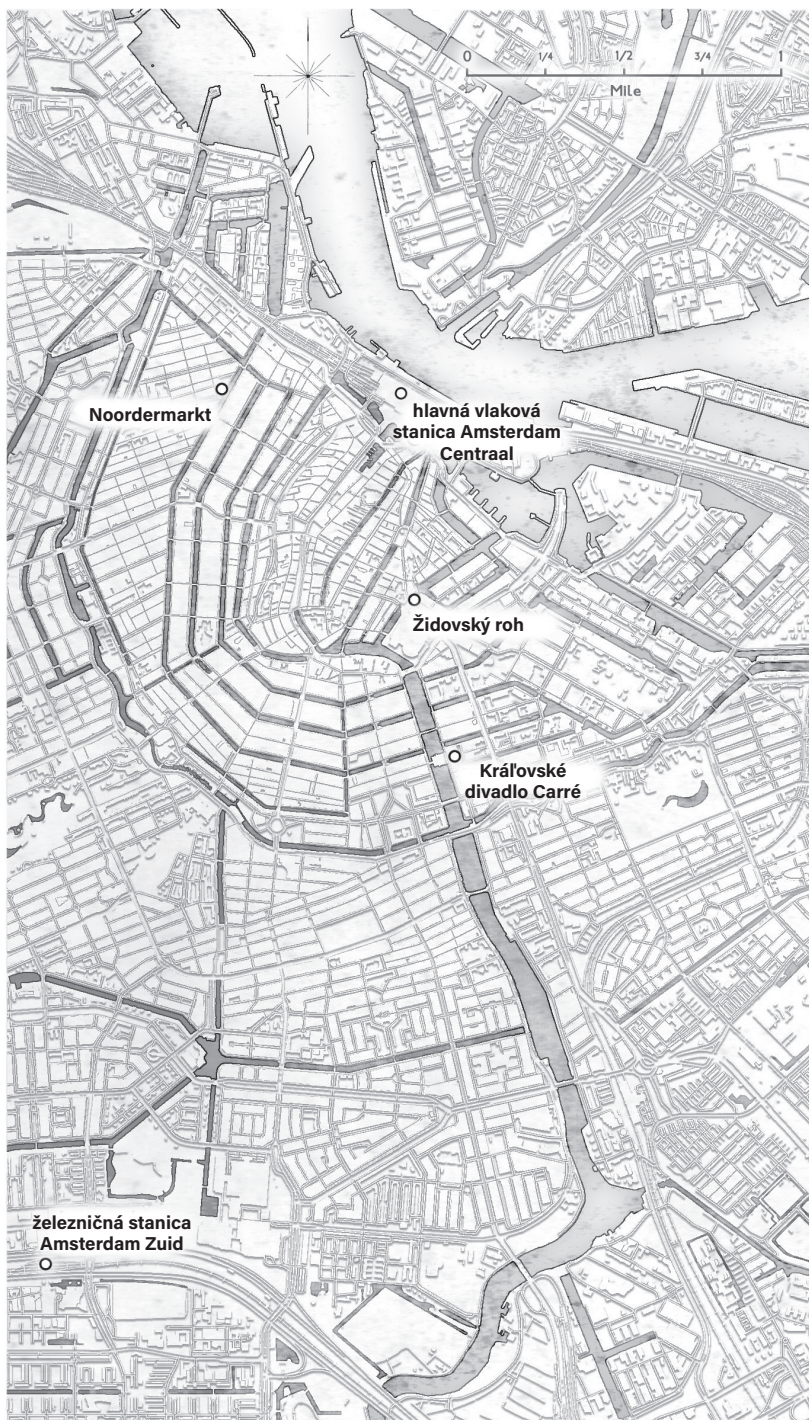
Haag

H O L A N D S K O

BELGICKO

N E M E C K O





Noordermarkt

hlavná vlaková
stanica Amsterdam
Centraal

Židovský roh

Královské
divadlo Carré

železničná stanica
Amsterdam Zuid

PREDHOVOR

Kráčame po lesnom chodníku a v okamihu, keď sa medzi stromami vynorí dom, zamilujeme sa doň. Nie je to celkom tá „vidiecka chalúpka“, ktorú sme hľadali – tento dom je obrovský a má dokonca aj meno: Vysoké hniezdo. Pohľadom prechádzame po majestátnej fasáde, tehlových múroch porastených brečtanom, oknách lemovaných starými okenicami. Má nádych histórie a vznešenosti, no nie je v tom žiadna pretváрка. Práve naopak: divoká záhrada, vysoká tráva, povrazové rebríky, ktoré kadekde visia, a ovocný sad v zadnej časti – to všetko nás volá, aby sme sa tam rozbehli, hrali sa, zapalovali ohne a trávili nekonečné noci rozhovormi pod hviezdami, nerušene, ďaleko od civilizácie. Pozrieme sa na seba a napadne nám to isté. Aké by sme mali šťastie, keby sme tu mohli žiť.

Nepredstaviteľné sa stane skutočnosťou. V neskorom lete 2012 sa s manželom, našimi tromi malými deťmi, starým nemeckým ovčiakom a tromi mačkami nasťahujeme do karavanu v záhrade Vysokého hniezda a vydáme sa na dlhú cestu reštaurovania tohto jedinečného miesta do jeho pôvodnej krásy. Zrenovujeme steny, obrúsime schodisko, odstránime obklady a objavíme pôvodné trámy stropov. Holými rukami vytrháme koberce a takmer v každej miestnosti nájdeme v drevenej podlahe padacie dvere a za starými obkladmi stien skrýše. Sú

v nich zvyšky vyhorených sviečok, noty, staré noviny z odboja. A takto sa s obnovou Vysokého hniezda začína aj rekonštrukcia jeho histórie. Komplikovanej, priam mätúcej histórie, ktorá, ako sa ukáže, zohrala dôležitú úlohu počas vojnových rokov v Holandsku a o ktorej väčšina ľudí ani len netuší – dokonca ani tých, čo bývajú v blízkom okolí.

Vypyťujem sa predchádzajúceho majiteľa, miestnych, obchodníkov v okolitých dedinách, hrabem sa v pozemkových knihách a archívoch a nachádzam jedno prekvapenie za druhým. Na vrchole druhej svetovej vojny, keď do koncentračných táborov smerovali preplnené vlaky a *Endlösung der Judenfrage*, teda „Konečné riešenie židovskej otázky“, bežalo na plné obrátky, Vysoké hniezdo slúžilo ako obrovská skrýša a centrum odboja, ktorý viedli dve židovské sestry. V nasledujúcich rokoch sa stretnem s potomkami tých, ktorí tu žili. Tí, ktorí sa tu skrývali ako deti, sa do domu vrátia. Poskytnú mi svoje spomienky a osobné dokumenty, aby som tomuto príbehu mohla dodať farbu a sestrám ich hlas.

Pomaly, ale isto, miestnosť za miestnosťou, začínajú kúsky skladačky vytvárať neuveriteľný príbeh, ktorý je teraz, o šesť rokov neskôr, spísaný na papieri. Je to história potvrdzujúca môj úplne prvý dojem: tento dom je väčší než my. My sme len okoloidúci, ktorí majú to šťastie, že tu môžu žiť.

PRVÁ ČASŤ

VOJNA

Keď musíme bojovať, tak nech. Človek k sebe musí byť čestný. Nemôže sa klamať. Toto je to, čomu sme verili. Spravili sme, čo sme museli, čo bolo v našich silách. Nič viac a nič menej.

Janny Brandesová-Brillesliiperová

1

Bitka na Nieuwmarkte

Amsterdam, 1912. Keby sa bitka o Nieuwmarkt (Nový trh) odohrala inak, rodina Brilleslijperovcov by zrejme nikdy nejstvovala. Práve tam, na námestí v srdci židovskej štvrte, pod starobyľou mestskou bránou, bojoval mladý Joseph Brilleslijper o ruku Fietje Gerritsovej.

Ich rodiny sú presným opakom: Joseph pochádza z kočovnej cirkusantskej rodiny hudobníkov hovoriacich v jazyku jidiš. Hoci sa z jeho otca stal dovozca ovocia, Brilleslijperovci u seba doma na Jodenbreestraat ešte vždy usporadúvajú bujaré piatkové večierky, na ktorých sa zide celá rodina, aby si zahrala a zaspievala. Fietje Gerritsová je, naopak, z rodiny zbožných frízskych židov, vysokých zachmúrených ľudí s hrdzavými vlasmi, ktorí vychovali svojich šesť detí v prísnej disciplíne, a to aj v takej bezbožnej štvrti, akou je Red Light District, so všetkými tými robotníkmi z dokov, námorníkmi a prostitútkami. Fietje už od mladého veku pracovala vo večierke, ktorú mali jej rodičia v Zeedijkju. Stála na debničke za pokladnicou a traja bratia jej pri tom robili ochranku. Šialene sa zamilovala do vždy veselého Josepha, ale rodičia o tom

nechcú ani počuť. Vraj je to len naničhodník a povaľač, ktorý neustále kamsi uteká, aby sa stretol so svojim starým otcom, ktorý prevádzkuje cirkus.

Traja bratia Gerritsovci Josepha neraz nemilosrdne zmlátili, a keď príde do domu ich rodičov, aby požiadal o ruku Fietje, dokonca ho vyhodia, a neborák pristane tvárou v škvare. Joseph si uvedomí, že mu ostáva už len jedna možnosť. Vyzve neohrozených obrov zo Zeedijku, aby zostúpili zo svojho trónu, nech môže raz a navždy ukázať Gerritsovcom svoju odvahu. So starším bratom Rubenom zhromaždí zopár priateľov zo susedstva vrátane Hlúpeho Öpieho, chlapca, ktorý nikdy nepovedal ani jediné slovo, ale sily má ako býk, takže to nikto nekomentuje. So zaťatými pästami aj čeľuštami zamieria k starej mestskej bráne. Pred stánkami s rybami na Nieuwmarkte vypukne ohromný pästný súboj. Po prvý raz v živote padajú bratia Gerritsovci na kolená. Joseph si utrie krvavé hánky, vyzdvihne si svoju Fietje od jej rodičov a nasťahujú sa spolu k Rubenovi a jeho manželke.

Či už to bolo vhodné zvolenou stratégiou, hrubou silou alebo šťastím, víťazstvo je začiatkom ich láskyplného vzťahu. Vezmú sa 1. mája 1912 a Josephov otec nájde mladému páru malý byt v tej najchudobnejšej časti židovskej štvrte. Tam 13. decembra 1912 po prvý raz uzrie svetlo sveta ich dcéra Rebekka „Lientje“ Brilleslijperová.

Rodina je chudobná, ale šťastná. O niekoľko skromných rokov neskôr s menšou pomocou opu (starého otca) Jaapa, Josephovho otca, prevezmú malý obchod na Nieuwe Kerkstraat a spolu s malou Lien sa nasťahujú do bytu nad obchodom. Zatiaľ čo Fietje pracuje dňom aj nocou v obchode, Joseph pomáha opovi Jaapovi s jeho veľkoobchodom. Potrvá ďalšie štyri roky, kým sa Fietjini rodičia – bývajúci o dve námestia ďalej a predsa v úplne inom svete – spoja s dcérou. Stane sa

to pri príležitosti narodenia Fietjinej druhej dcéry Marianne, „Janny“, ktorú pomenuje po svojej mame. O päť rokov neskôr, v lete 1921, príde na svet aj dlho očakávaný syn Jacob, „Japie“, a rodina je úplná.

Zatiaľ čo Joseph a Fietje neustále pracujú a ledva zarábajú na živobytie, židovská štvrť vychováva ich deti. Veľké rodiny žijú v dlhých úzkych izbách, pričom deti spia pod umývadlom alebo na chodbe, takže väčšina ich života sa odohráva na ulici. Len kúsok od domova Brilleslijperovcov je Kráľovské divadlo Carré, kde Lien a Janny trávajú celé hodiny a pozerajú sa na zástupy krásne oblečených ľudí, ktorí idú na predstavenia. O čosi ďalej na Jodenbreestraat je divadlo Tip Top, obľúbené miesto na stretávanie. Premietajú tam nemé filmy a vystupujú tam známi umelci ako Louis a Heintje Davidsovcí.

Každý tu každého pozná. Bratia pomáhajú zarábať na živobytie, sestry vychovávajú deti a na uliciach okolo domu vždy vonia jedlo. Od Waterlooplein po Jodenbreestraat stoja stánky, v ktorých sa predávajú pečené gaštany, čerstvé ryby, koreniny a nakladané uhorky. V piatky Fietje a ostatné ženy v susedstve vždy mávajú na sporáku veľký hrniec s polievkou pre chudobných. Počas vojnových rokov 1914 a 1915, keď sa v obchode zvykli objaviť belgickí utečenci, dávala Fietje ustarosteným matkám potraviny aj vtedy, keď si nemohli dovoliť zaplatiť. „Zapíšem si to,“ povedala a s úsmevom ich nechala ísť.

V piatok večer sa rodina pridá k zvyšku Brilleslijperovcov v dome opu Jaapa na Jodenbreestraat. Dajú si slepačiu polievku, hrajú na hudobných nástrojoch a zabávajú sa so všetkými strýkami, tetami, bratrancami a sesternicami. V tejto tradícii bude Joseph so ženou a deťmi pokračovať aj po otcovej smrti.

Takto vyzerá rané detstvo brilleslijperovských detí, v chudobnom, ale zomknutom susedstve v amsterdamskej židovskej štvrti, v kruhu rodiny plnej lásky a hudby. V dvadsiatych